

УДК 378.011.32:378.141

ФОРМУВАННЯ ОЦІННИХ СУДЖЕНЬ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Світлана Золотухіна, Ольга Веровська

*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
вул. Блюхера, 2, 61168 Харків, Україна*

Обґрунтовано актуальність проблеми формування оцінних суджень у сучасній молоді. Проаналізовано підходи науковців до трактування понять “судження”, “оцінка”, “оцінні судження”. Визначено шляхи, що забезпечують ефективне формування оцінних суджень особистості юнацького віку у процесі навчання.

Ключові слова: судження, оцінка, оцінні судження, процес навчання.

Життєдіяльність у сучасному суспільстві з його складністю і суперечністю вимагає від кожної людини здатності швидко та всебічно аналізувати зовнішні зміни, адекватно реагувати на них. Така здатність особистості значною мірою зумовлена станом сформованості в неї індивідуальних оцінних суджень.

Науковці довели, що найбільш значущим для формування в молодій особи суджень такого типу є юнацький вік. Зважаючи на це, під час організації навчання людей цього віку (учнів чи студентів вищих закладів освіти) педагогам необхідно забезпечити цілеспрямоване формування оцінних суджень, що й підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

За результатами вивчення сучасної наукової літератури виявили, що дослідники висвітлили деякі аспекти проблеми формування оцінних суджень у молоді, а саме: психолого-педагогічні основи оцінної діяльності та самооцінювання (В. Жирнов, Л. Зоріна, А. Кагальник, Д. Колесов, Ф. Диполь-Сарагосі, В. Суриков, К. Яцишин), психологічну функцію оцінювання (А. Понукалін та ін.), специфіку оцінних ставлень (В. Власенко). У дисертаційних дослідженнях також обґрунтовано педагогічні умови становлення оцінних суджень особистості (Н. Семенова та ін.), формування оцінно-ціннісних знань студентів у процесі вивчення природничо-математичних дисциплін (І. Жовтоніжко).

У контексті дослідження значний інтерес мали також праці провідних науковців із проблеми організації розумової діяльності особистості у процесі навчання. Зокрема, загальнотеоретичні основи цієї діяльності розкрито в дослідженнях Б. Ананьєва, А. Анастасі, Дж. Брунера, А. Брушлінського,

В. Зінченка, Г. Костюка, О. Леонтєва, Ж. Піаже, С. Рубінштейна та ін. Принципи рефлексивної регуляції розумової діяльності особистості визначено у працях Н. Воскресенської, М. Ліпмана, В. Слободчикова, О. Тягла, А. Хуторського та інших учених.

Незважаючи на значний внесок науковців у вивчення окремих аспектів процесу формування оцінних суджень особистості юнацького віку, ця проблема на належному рівні й досі не вирішена, що й зумовлює необхідність її подальшого дослідження.

Метою статті є визначення поняття “оцінні судження” та шляхів формування їх в особистості юнацького віку під час проведення навчального процесу.

На підставі вивчення наукової літератури виявили, що трактування поняття “судження” в різних авторів принципово не відрізняються. Зокрема, І. Малафійк вважає, що судження – це думка, в якій людина стверджує чи заперечує наявність певних властивостей і відносин. Отже, на думку автора, судження є актом мислення, в якому відображено зв'язки та відносини речей [7, с. 144–145].

За С. Максименком, судження – це форма уявного відображення об'єктивної діяльності, яка полягає в тому, що людина стверджує наявність або відсутність ознак, властивостей чи відносин у певних об'єктах. Науковець акцентує, що кожне судження містить суб'єкт і предикат. Суб'єктом є предмет, про який йдеться в судженні й який відображається у свідомості людини. Предикат є результатом відображення у свідомості відносин, ознак, властивостей, які індивідуум стверджує [6, с. 172–173].

За поглядами Б. Мещерякова та В. Зінченка, судження є загальнозначущою словесною формою (висловленням), завдяки якій чуттєвий досвід набуває абстрактної загальності. Отже, судження формуються в людині у вигляді перетвореної та словесно вираженої форми перцептивної діяльності, котра виконує важливу роль у плануванні та регуляції певної роботи [2, с. 531].

У “Великому тлумачному словнику сучасної української мови” зазначено, що судження – це “думка про що-небудь, погляд на щось; виклад своїх думок, поглядів” [5, с. 1213]. Отже, в широкому сенсі будь-яка думка, висловлювання про певний предмет чи явище, є судженням.

Важливо також зауважити, що залежно від специфіки предметів та їхніх властивостей у науковій літературі вирізняють різні види суджень. Вважають, що є такі судження:

- прості, якщо в межах певної інформаційної системи судження не можна розкласти на декілька окремих;

- складні, якщо воно складаються з декількох простих суджень, які звичайно пов'язуються між собою за допомогою зв'язок “та”, “якщо” та ін.

Судження можуть бути:

- істинними, якщо в них правильно, адекватно відображується об'єктивна реальність;
- помилковими, якщо висловлення відображають дійсність неправильно, викривлено.

Відповідно до іншої класифікації, судження поділяють на одиничні, часткові та загальні. Зокрема, якщо в судженні міститься інформація про одиничний факт, то таке судження називають одиничним. Якщо в судженні визначається окрема ознака чи властивість, яка притаманна кожному представнику (елементу) певної підгрупи, що є складником ширшої системної сукупності предметів, то їх вважають частковим. Якщо в судженні йдеться про характерну ознаку, рису, властивість, що притаманна всім представникам певного класу предметів, то таке судження є загальним.

За якістю судження поділяють також на ствердні та заперечні. У судженнях першої групи фіксують наявність певних властивостей чи відносин. У судженнях другої групи заперечують наявність тих чи інших ознак і відносин [6–8].

У контексті дослідження важливо було також визначитися з терміном “оцінка”. На думку науковців (Л. Петренко, В. Сластьонін, Е. Шиянов та ін.), оцінка – це думка про якість, значення чогось. Під поняттям “оцінка” мають на увазі характеристику, рівень чи значення певних об'єктів чи процесів [9, с. 78]. З цього питання важливі також ідеї таких фахівців у галузі оцінної діяльності, як М. Батурін, В. Белов, Л. Доблаєв, В. Жернов, Д. Колесов, А. Понукалін. На підставі позицій різних науковців ми зробили висновок про те, що оцінне судження – це думка про певний об'єкт, яка містить якісний та кількісний аналіз і має за мету стимулювання певної діяльності.

З одного боку, оцінні судження як результат індивідуальної розумової діяльності людини тісно пов'язані із системою її уявлень, що є наочними образами минулого досвіду. За Б. Ломовим, головною особливістю уявлень є те, що вони поєднують образність і узагальненість. Уявлення про певний об'єкт зазвичай формують, уточнюють шляхом його багаторазового сприйняття. Завдяки цьому відбувається селекція, інтеграція, трансформація провідних ознак цього об'єкта, адже випадкові властивості згодом не беруть до уваги, а тільки найбільш суттєві, значущі, інформативні з них.

Зрозуміло, що оцінні судження порівняно з уявленнями пов'язані з вищим ступенем в ієрархії психічних процесів, адже їх формування відбувається на рівні вербально-логічного понятійного мислення. У процесі понятійного мислення людина оперує певними абстракціями, які

сформувалися під час розвитку людини як соціальної істоти. Ці абстракції відображені у вигляді певних символів і знаків. Науковці зазначають, що головним засобом виявлення понятійного мислення є мова, яка дає можливість не тільки фіксувати знання, але і передавати їх у процесі спілкування від однієї людини до іншої. Зазначимо, що понятійне мислення є водночас і процесом відображення реальності, і видом діяльності, оскільки його спрямованість на вирішення певних завдань потребує цілеспрямованих перетворень матеріальних чи ідеальних предметів [5, с. 17].

Розкриваючи роль оцінних суджень у житті людини, В. Франкл звертає увагу на те, що пізнання людиною навколишньої реальності, її взаємодія з ним суб'єктивно зумовлені. Людина як духовна істота не тільки взаємодіє з існуючим світом, але і формує певні ставлення до різних подій чи процесів, які в ньому відбуваються, а також до власного внутрішнього світу [10, с. 111]. Цей момент є дуже важливим, адже оцінні судження людини, які формуються на підґрунті цих відносин, є основою для її практичних дій і вчинків.

З огляду на це важливо, щоб оцінні судження особистості узгоджувалися з соціально значущими ідеалами, щоб вона відчувала відповідальність за ті ідеї, які планує реалізувати на практиці. Зважаючи на це, І. Бех звертає увагу на необхідність вирішення педагогом таких завдань:

- цілеспрямовано орієнтувати молодь юнацького віку на пошук сенсу свого життя, відпрацювання власних ціннісних пріоритетів;
- сприяти засвоєнню кожною особою знань про норми поведінки в суспільстві, чітких уявлень про соціальну відповідальність кожного члена соціуму;
- стимулювати формування в кожного суб'єкта навчання власних обґрунтованих поглядів і позицій, які не обов'язково мають збігатися з думками більшості;
- заохочувати в молоді повагу до кожної людини як неповторної особистості та до її прав, вчити вести аргументовану дискусію з будь-якого життєво важливого питання, виявляючи повагу до опонента та його думок;
- забезпечувати розвиток у кожної особи самосвідомості й впевненості в собі та своїх можливостях, формування вмінь адекватно поводитися у складних життєвих ситуаціях;
- створити таке навчальне середовище, яке сприяє виявленню ініціативи молодих людей і самостійного прийняття ними певних рішень [1, с. 111].

На підставі узагальнення рекомендацій фахівців і результатів власного досвіду викладацької діяльності ми виокремили певні шляхи, реалізація яких

сприяє успішному формуванню оцінних суджень у студентів вищих навчальних закладів.

По-перше, педагогам важливо стимулювати розвиток у майбутніх фахівців будь-якого профілю позитивної мотивації щодо формулювання правильних оцінних суджень, що є необхідною передумовою для вибору оптимального варіанту подальших дій, прагнення до їхнього постійного вдосконалення. А для цього кожна особа має усвідомити їхню роль у житті сучасної людини та необхідність дотримуватися цих ідей на практиці. Вважаємо, що формування такої мотивації насамперед передбачає проведення серед студентів відповідної просвітньої роботи з окресленого питання, наведення конкретних прикладів і ситуацій, які наочно підтверджують їх вагоме місце в житті сучасної людини тощо.

По-друге, необхідно організувати цілеспрямовану роботу щодо оволодіння майбутніми фахівцями відповідних знань і вмінь для формулювання правильних оцінних суджень. Для цього треба забезпечити опанування ними певного алгоритму дій, який дає змогу на підставі всебічного вивчення об'єкта виділити його провідні характеристики, параметри, властивості, взаємозв'язки з іншими об'єктами, й тільки на основі цього формулювати відповідні оцінні судження.

По-третє, широко застосовувати у процесі педагогічної взаємодії зі студентами активні методи навчання, проблемні ситуації тощо, що стимулює їх до здійснення оцінної діяльності. Корисно використовувати модифіковані нами алгоритми-пам'ятки, розроблені Н. Е. Гронлундом, які дають змогу викладачеві регулярно рефлексувати свою роботу зі студентами у процесі формування їхніх оцінних суджень. Наведемо приклад такої пам'ятки, яка охоплює запитання для оцінювання вправ, які виконують студенти, на інтерпретацію:

1. Якою мірою цей тип завдання підходить для вимірювання запланованого результату навчання?
2. Чи підходить запропонований матеріал для вимірювання запланованого результату навчання?
3. Наскільки новим для студентів є цей матеріал?
4. Чи викладено визначений матеріал досить стисло?
5. Чи відповідає він рівню навченості студентів?
6. Чи складені запитання таким чином, щоб вони виявляли саме вміння інтерпретації (а не впізнання чи пригадування)?
7. Чи позбавлені вправи на інтерпретацію невідповідних ключів до відповіді?

Як засвідчує досвід роботи, такі пам'ятки допомагають викладачеві більш системно аналізувати свою роботу з формування оцінних суджень студентів.

По-четверте, здійснювати регулярну діагностику щодо правильності висловлених студентами оцінних суджень і у разі необхідності проводити відповідну коригувальну роботу.

Перспективи подальших наукових розвідок у напрямі вирішення означеної проблеми полягають у подальшій конкретизації засобів методичного супроводу цього процесу, а також у визначенні психолого-педагогічних умов, які забезпечують успішне формування оцінних суджень молоді.

1. *Бех І. Д.* Виховання особистості: Сходження до духовності. К., 2006.
2. Большой психологический словарь / Сост. и общ. ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко. СПб., 2003.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Г. Бусел. К.; Ірпінь, 2001. 1440 с.
4. *Гронлунд Н. Е.* Оцінювання студентської успішності: Практ. посіб. К., 2005.
5. Когнитивная психология: Материалы симпозиума. М., 1986.
6. *Максименко С. Д.* Загальна психологія: Навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ, 2004.
7. *Малафійк І. В.* Дидактика: Навч. посіб. К., 2005.
8. *Марченко О. Г.* Формування критичного мислення школярів Х., 2007.
9. *Петренко Л. М.* Педагогічна експертиза: Технологія експертного оцінювання результатів навчальних досягнень учнів. Харків, 2007.
10. *Франкл В.* Человек в поисках смысла: Сборник / Пер. с англ. и нем. М., 1990.

DEVELOPING INDIVIDUAL EVALUATIVE OPINIONS IN THE PROCESS OF TEACHING

Svitlana Zolotuhina, Ol'ha Verovs'ka

*G. Skovoroda National Pedagogical University of Kharkiv
Blyuher Str., 41, UA-61168 Kharkiv, Ukraine*

The authors substantiate the issue of modern youth evaluative opinions development. They analyze the scientific approaches to the interpretation of the notions “opinion”, “evaluation”, and “evaluative opinion”. They define the means

of providing the effective development of youth evaluative opinions during the process of teaching.

Key words: opinion, evaluation, evaluative opinion, process of teaching.

ФОРМИРОВАНИЕ ОЦЕНОЧНЫХ СУЖДЕНИЙ ЛИЧНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

Светлана Золотухина, Ольга Веровская

*Харьковский национальный педагогический университет
имени Г.С. Сковороды
Ул. Блюхера, 2, 61168 Харьков, Украина*

Обоснована актуальность проблемы формирования оценочных суждений у современной молодежи. Проанализированы подходы ученых к трактовке понятий “суждение”, “оценка”, “оценочные суждения”. Определены пути, которые обеспечивают эффективное формирование оценочных суждений личности юношеского периода в процессе обучения.

Ключевые слова: суждение, оценка, оценочные суждения, процесс обучения.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008